

1.1 Dammen

1.1.1 Wat staat er op het spel?

Grote dammen, die gebouwd worden voor elektriciteitsproductie en waterbeheersing, zijn vaak zeer controversieel. Volgens het eindrapport van de [World Commission on Dams](#) (WCD), uitgegeven in november 2000, hebben grote dammen wereldwijd tussen de 40 en 80 miljoen mensen uit hun woonplaats verdreven. Miljoenen anderen zijn verdreven door de bouw van de bijbehorende infrastructuur, zoals kanalen of energiecentrales. Veel van deze mensen hebben geen goede alternatieve vestigingsplaats aangeboden gekregen, noch hebben zij eerlijke schadevergoedingen ontvangen. Zij die zich wel elders konden vestigen, moesten vaak inboeten op hun levensstandaard.

Dammen hebben wereldwijd 60% van de rivieren onderbroken of drooggelegd. Dit heeft vaak enorme - onomkeerbare - effecten gehad op de natuurlijke omgeving en ecosystemen. Ook blijkt dat de economische voordelen die damprojecten zouden moeten opleveren vaak worden overschat. Dit komt omdat grote waterkrachtdammen hun beoogde energieproductie vaak niet weten te realiseren, en omdat vertragingen en kostenoverschrijdingen in de bouwfase eerder regel dan uitzondering zijn.ⁱ Daar komt nog bij dat uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat waterkrachtcentrales veel methaangas produceren, een zeer krachtig broeikasgas dat onder meer ontstaat door de rotting van de begroeiing op de bodem van het reservoir. Het methaangas komt vrij als het water door de turbines wordt geleid. In sommige gevallen blijkt een waterkrachtcentrale daarom meer broeikasgas te produceren dan een elektriciteitscentrale van vergelijkbare omvang die met fossiele brandstof wordt gestookt.ⁱⁱ

Omdat bij damprojecten ernstige milieugerelateerde, sociale en economische problemen optreden, is het niet verrassend dat deze projecten steeds vaker te maken krijgen met tegenstand van de lokale bevolking en maatschappelijke organisaties. Deze partijen zijn van mening dat het stellen van strenge sociale en milieunormen voor deze sector noodzakelijk is.

Langdurig verzet tegen de bouw van een dam kan de financiële onderbouwing van het project - die vaak toch al niet waterdicht is - ruïneren. Daarom moeten potentiële conflicten idealiter voor aanvang van de bouw worden opgelost. Dit kan gebeuren door middel van onderhandelingen tussen alle partijen die bij het project betrokken zijn en die de risico's van het voorgestelde project zullen dragen.

Het investeringsbeleid met betrekking tot damprojecten moet garanderen dat banken niet investeren in de bouw en exploitatie van damprojecten die zeer belastend zijn voor het milieu en de sociale omgeving. Bij de ontwikkeling van een beleid voor deze sector kunnen banken gebruik maken van de internationale standaarden die hieronder worden beschreven.

1.1.2 Internationale standaarden

De meest gezaghebbende internationale richtlijnen met betrekking tot damprojecten zijn in november 2000 opgesteld door de [World Commission on Dams](#) (WCD). De WCD werd opgericht door de [Wereldbank](#) en de [World Conservation Union](#), en bestond uit twaalf experts. In een serie van multi-stakeholder bijeenkomsten heeft de WCD vrijwel alle milieugerelateerde en sociale kwesties aan de orde gesteld die samenhangen met de aanleg van grote dammen. Op basis hiervan heeft de commissie een serie aanbevelingen opgesteld, waarop toekomstige damprojecten hun milieu- en sociale plannen kunnen baseren. Ook banken kunnen deze richtlijnen als basis gebruiken voor hun investeringsbeleid.ⁱⁱⁱ

De [aanbevelingen van de WCD](#) zijn opgesteld rondom de vraag wie de rechten draagt en wie de risico's loopt in een damproject. De aanbevelingen zelf bestaan uit zeven strategische prioriteiten en ondersteunende principes:

1. *Het verkrijgen van publieke instemming:* Voor een rechtvaardige en duurzame ontwikkeling van water- en energievoorzieningen moet bij belangrijke beslissingen de instemming van belanghebbenden worden verzekerd. Wanneer projecten gevolgen hebben voor inheemse en lokale bevolkingsgroepen moeten deze voorafgaand aan beslisprocessen volledig en tijdig worden geïnformeerd, en hun instemming of afkeuring kunnen uitspreken. Het principe van *Free, Prior Informed Consent (Vrije, tijdige en geïnformeerde toestemming - FPIC)* moet gehanteerd worden met betrekking tot beslissingen die de leefgebieden en natuurlijke hulpbronnen van lokale gemeenschappen kunnen beïnvloeden.
2. *Grondige beoordeling van alternatieven:* Projectplannen voor dammen dienen een grondige beoordeling te ondergaan, die de volledige reikwijdte van beleidsmatige, institutionele en technische opties omvat, en waarbij sociale en milieugerelateerde aspecten even zwaar wegen als economische en financiële factoren. In deze beoordeling dienen ook alternatieven te worden geboden en geanalyseerd.
3. *Normstelling voor bestaande dammen:* Waar mogelijk moeten de opbrengsten van bestaande dammen worden geoptimaliseerd, bestaande sociale conflicten worden opgelost, en de belasting van het milieu worden verminderd.
4. *Het behoud van rivieren als bron van levensonderhoud:* De beoordeling van damprojecten en alternatieven moet als prioriteit hebben om negatieve effecten zoveel mogelijk te vermijden, onder meer door de keuze van locatie en het projectontwerp. Daarna moet worden getracht om de mogelijke schade aan de natuurlijke staat van rivieren en ecosystemen te minimaliseren of helemaal te voorkomen.
5. *Respecteren van rechten en het delen van opbrengsten:* Met diegenen die hinder ondervinden van de bouw van een dam (de lokale bevolking) moet overeenstemming worden bereikt over vergoedingen en te treffen voorzieningen. De wettelijke verplichtingen met betrekking tot verhuizingen en vervangende middelen van bestaan moeten worden opgenomen in contracten. De basis hiervoor dient te liggen nationale en internationale regelgeving, die nog moet worden ontwikkeld.
6. *Focus op naleving:* Het naleven van geldende regels, criteria, richtlijnen en projectspecifieke overeenkomsten moet in alle fases van de projectplanning en de projectuitvoering verzekerd zijn. Duidelijke afspraken over regelgeving en naleving moeten ervoor zorgen dat de regels worden nageleefd in een situatie waarin flexibiliteit is vereist om veranderende richtlijnen en omstandigheden het hoofd te kunnen bieden.
7. *Het delen van rivieren voor Vrede, Ontwikkeling en Veiligheid:* Het gedeelde gebruik en beheer van rivieren moet worden ingebed in overeenkomsten tussen staten die het wederzijdse belang van regionale en vreedzame samenwerking dienen. Er moeten geen dammen worden gebouwd in rivieren die door verschillende landen stromen, wanneer één van deze landen bezwaren heeft die worden ondersteund door internationale adviesraden.

Problemen die zich voordoen bij de bouw van dammen, komen ook voor bij soortgelijke waterinfrastructuurprojecten, zoals navigatiewerken, het verplaatsen van water tussen waterbekkens en grote irrigatieprojecten. De hierboven beschreven principes dienen daarom ook op de ontwikkeling van dit soort projecten te worden toegepast.

1.1.3 Inhoud van een goed bankbeleid

Financiële instellingen die als investeerders betrokken zijn bij de aanleg van damprojecten zouden voor deze investeringen sectorbeleid moeten ontwikkelen waarin de aanbevelingen van de WCD zijn opgenomen. Dit beleid moet ten minste van toepassing zijn op alle grote damprojecten, maar omvat idealiter alle belangrijke waterinfrastructuurprojecten.

Met betrekking tot dammen heeft de WCD haar bevindingen als volgt vertaald naar adviezen voor de financiële sector:^{iv}

- Mijd risico's bij damprojecten door projecten en hun alternatieven uitgebreid te beoordelen met betrekking tot mogelijke sociale- en milieuproblemen.
- Gebruik de principes, criteria en richtlijnen van de WCD op het gebied van milieu- en sociale kwesties als raamwerk voor de evaluatie van het draagvlak voor, en de investering in, individuele projecten.
- Ontwikkel juridisch bindende milieu- en sociale bepalingen, en neem deze op in verzekerings- en financieringscontracten.
- Ontwikkel criteria voor de beoordeling van obligaties uitgegeven voor de financiering van water- en elektriciteitsprojecten.

In aanvulling op de aanbevelingen van de WCD, moet het beleid van banken voorkomen dat direct of indirect (via de eigenaar van het project) in damprojecten wordt geïnvesteerd die liggen in of nabij belangrijke natuurgebieden, gebieden die op de lijst staan van [Ramsar Conventie on Wetlands](#) en op de lijst van [UNESCO World Heritage Sites](#). Deze gebieden worden in meer detail besproken in paragraaf **Error! Reference source not found.** over natuur.

1.1.4 Scoretabel

Op basis van de criteria die in de voorgaande paragraaf zijn beschreven is de volgende scoretabel voor het bankbeleid ten aanzien van dammen opgesteld:

1. De bank heeft geen beleid ten aanzien van dammen;
2. Het bankbeleid ten aanzien van dammen is te algemeen of vaag verwoord, zonder dat duidelijke verplichtingen aan investeringen worden gesteld;
3. Het bankbeleid ten aanzien van dammen bevat tenminste twee van de beleidselementen genoemd in paragraaf 1.1.3, maar is minder strikt dan de principes van de WCD;
4. Het bankbeleid ten aanzien van dammen is in lijn met de strategische prioriteiten van de WCD en diens ondersteunende principes maar heeft betrekking op een deel van de waterinfrastructuurprojecten;
5. Het bankbeleid ten aanzien van dammen is in lijn met de strategische prioriteiten van de WCD en diens ondersteunende principes, en heeft betrekking op alle waterinfrastructuurprojecten. Bovendien sluit het beleid investeringen uit in dammen die liggen in bedreigde natuurgebieden of daarop invloed hebben.

ⁱ The World Commission on Dams, "Dams and Development: A New Framework for Decision-making - The Report of the World Commission on Dams", *Earthscan Publications*, November 2000

ⁱⁱ Fearnside, P.M. (National Institute for Research in the Amazon), "Why Hydropower is Not Clean Energy", *Scitizen*, 9 januari 2007.

ⁱⁱⁱ International Rivers Network, "Citizen's Guide to the World Commission on Dams", *International Rivers Network*, 2002; WWF Global Freshwater Programme, "To Dam or not to Dam?: Five years on from the World Commission on Dams", *WWF Global Freshwater Programme*, November 2005.

^{iv} The World Commission on Dams, "Dams and Development: A New Framework for Decision-making - The Report of the World Commission on Dams", *Earthscan Publications*, November 2000